

Kansallinen
ennakointiverkosto

Internet ja vuorovaikutuksen uudet muodot

Toim. Riitta Nieminen-Sundell

*ISBN 978-951-563-642-3
Helsinki 2008*

Johdanto

Sitran ylläpitämä Kansallinen ennakoitiverkosto järjesti keväällä 2008 *Internet ja vuorovaikutuksen uudet muodot* –työpajasarjan. Mukaan kutsuttiin aihealueen asiantuntijoita ja sellaisia hallinnon edustajia, joiden katsottiin hyötyvän aiheen käsittelystä.

Ryhmä kokoontui kaikkiaan neljä kertaa. Ensimmäisessä tapaamisessa keskusteltiin teemaan liittyvistä ilmiöistä ja muutostekijöistä. Ryhmä jakoi tunnistetut ilmiöt mielekkäiksi alaryhmiksi ja äänesti niiden kiinnostavuudesta. Näin saatiin kolme eniten kiinnostusta herättänyttä aihetta tarkasteltavaksi seuraavissa tapaamisissa. Kiinnostavimmiksi teemoiksi tässä prosessissa nousivat parvet, kokonainen ihminen ja vallan uusjako.

Parvilla viitataan spontaaniin ja itseorganisoituvaan toimintaan vuorovaikutuksen muotona. Internet-pohjainen sosiaalinen verkostoituminen edesauttaa parvien muodostumista.

Kokonainen ihminen on teema, joka nousi ihmisen erilaisten roolien ristipaineesta. Omien arvojen noudattaminen on haasteellista esimerkiksi työroolissa. Kuluttamisen keskeinen rooli nykyelämässä saa myös kritiikkiä, vaikka kuluttaminen nähdäänkin myös vaikutuskanavana.

Vallan uusjako sai kaikista ensimmäisessä työpajassa tarkastelluista aiheista eniten ääniä. Uusien vuorovaikutusmuotojen nähdään haastavan perinteistä valtaa ja antavan mm. kansalais-kuluttajalle keinoja osallistua uusilla tavoilla.

Näiden avaintemojen lisäksi puheenvuorot nostivat esiin lukuisia kiinnostavia aiheita, joita osallistujien toisistaan eroavat näkökulmat rikastivat. Keskustelu jännittyi muun muassa seuraavanlaisten vastakohtaparien avulla: yhteisöllinen - yksilöllinen, oikea - väärä, kohtuus - addiktio, yksityinen - julkinen, kokonainen - vaillinainen ja virtuaalinen - fyysinen.

Esiin nousivat myös ikä- ja valtakysymykset, jotka osin kietoutuvat toisiinsa jo mainitussa vallan uusjako -teemassa nuorten ikäluokkien haastaessa suuria ikäluokkia uusine taitoineen ja asenteineen. Tätä kautta kaikkien aiheiden takana on muutos - pysyvyys -teema, jossa muutos oli esillä voimakkaasti läpi kaikkien työpajatapaamisten.

Keskeiseksi työkaluksi työpajasarjassa muodostui verkossa toimiva, mikrobloggaava Jaiku-yhteisö (www.jaiku.com), johon perustettiin iVUM-niminen kanava työpajalaisten ajatustenvaihtoa varten. Kanava on julkinen, joten keskusteluun osallistuivat myös muut Jaikun käyttäjät. Jotkut kanavalle heitetyt avaukset saivat kymmeniä kommentteja, joiden myötä saadut ideat ja näkemykset ovat vaikuttaneet tähän raporttiin. Kiitämme kaikkia osallistuneita.

Itse työpajoihin osallistuivat:

Pirkka Aunola
Antti Eskola
Antti Hautamäki (kirjuri)
Sirkka Heinonen
Kari A. Hintikka
Mauri Kaipainen
Satu Kalliokulju
Sonja Kangas
Petri Kola
Roope Mokka
Jorma Niemelä
Riitta Nieminen-Sundell (järjestäjä)
Juha Teperi

Wikinomics-kirjan toinen tekijä Anthony Williams esitelmöi kahden työpajasarjan yhteistilaisuudessa. Parvipajaan kutsuttiin puhujaksi Pirjo Näkki (VTT). Osallistujien ja puhujien lisäksi kiitos kuuluu myös järjestelyistä vastanneelle Sanna Ylä-Lylylle, kirjurina toimineelle Antti Hautamäelle ja ensimmäisen pajan vetäneille Mervi Porevuolle ja Tapio Anttilalle, jotka kaikki ovat Sitrasta. Hautamäki tuki toimintaa myös filosofianhistoriallisella esitelmällä, jossa esiteltiin länsimaisia ihmiskäsityksiä kautta aikojen.

Parvet

Parvet voi määritellä itseorganisoituviksi, vertaistuotantoon perustuviksi yhteistyömuodoiksi. Ne eivät ole yhteisöjä eivätkä missään nimessä yhdistyksiä, joskin parvi voi olla pitkäikäinen, yhteisöllinen ja muuttua yhdistykseksi. Ihanneparven voisi ajatella olevan ruohonjuuresta ponnistava, avoin, rönsyilevä ja väljä ryhmittymä ihmisiä, joiden määrä ja aktiivisuus vaihtelee toiminnan aikana. Parvi – englanniksi flock and swarm – viittaa kirjaimellisesti eläinparvien kaltaisen emergenttiin toimintaan, joka syntyy kenenkään niitä johtamatta. (Lisää näkemyksiä parven suhteesta verkostoihin ja yhteisöihin osoitteessa <http://tutkimus.parvi.fi/index.php/Parvi-journaali> .)

Parvimaisella toiminnalla on kasvavaa merkitystä kansalaistoiminnassa, kuluttajakäyttäytymisessä ja liiketoiminnan arvonmuodostuksessa. Parvet ovat

ketterä toimintamalli, jolla voi periaatteessa tehdä mitä tahansa. Parvi on luonteeltaan toimintaorientoitunut. Toiminta etenee sykäyksittäin parven yksittäisten jäsenten aktiivisuuden mukaan. Parvimaisen toiminnan haasteena onkin aktiivisuuden jatkuvuus. Parven jäsenten tulee sisäistää proaktiivinen toimintatapa sekä jaetun vallan ja vastuun mahdollisuudet. Sen sijaan ei ole välttämätöntä, että parveen osallistujat olisivat arvoiltaan samaa leiriä. Koska parvien tavoitteet voivat olla hyvin konkreettisia, niiden toimintaan voidaan osallistua tutkimatta laajasti kumppanien ideologisia valintoja. Tämä tuntuu alkuun yllättävältä, mutta havainnollistuu helposti esimerkiksi erilaisissa mielenosoituksissa. Ollaan samaa yhtä asiaa vastaan, vaikka muutoin oltaisiin eri mieltä kaikesta muusta. Tässä heijastuu yhteiskunnan yleinen pirstaloituminen: asenteet ja kulutusvalinnat eivät enää jäsennä ihmisiä niin selvästi kuin aiemmin.

Parvia muodostuu koko ajan, eikä niistä toiminnan keskeneräisyyden vuoksi ei voi antaa lopullista määritelmää. Tässä kuitenkin muutama kysymys, jolla haarukoida ilmiötä:

- ovatko parvet yhdessä toimimisen alkuaste, joka jähmettyy rakenteiksi ajan myötä?
- ovatko parvet laadullisesti eri asia kuin yhteiskunnalliset liikkeet?
- miten valta jäsentyy ja jakautuu parvissa?

Tällaisista toiminnan muodoista on kirjoittanut Clay Shirky kirjassaan *Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations* (2008). Lisäperspektiiviä parviin saa myös Tofflerin 1970 lanseeraamasta *adhocracy*-käsitteestä, josta Robert H. Waterman Jr kirjoitti 1993 samannimisessä kirjassaan. Adhocracyn tunnuspiirteitä ovat epämääräiset roolit ja epämuodolliset toimintatavat.

Parvet eivät ole vain vanhan toisintoa. Niiden takana on uusi muutosvoima, Internet, joka mahdollistaa parvia uudella tavalla. Parvet eivät rajoitu organisaatioiden sisälle vaan irtautuvat muodollisista ympäristöistä. Parvet kukoistavat välitteisen kommunikaation muovaamassa vertaistoiminnassa. Esiin nousee satunnaisia mutta monia liikuttavia aiheita, minkä seurauksena kollektiivinen kiinnostus suuntautuu hetkeksi näihin aiheisiin. Kukaan ei komenna eikä kutsu, parven jäsen vain suuntaa itseään suhteessa muihin.

Hyvä esimerkki parvesta on suomalainen Tutkimusparvi, joka esittäytyy ja työskentelee osoitteessa <http://tutkimus.parvi.fi/index.php/Etusivu> . Kyseessä on vapaamuotoinen tutkijaryhmä, joka on pitkälti organisoitunut Internettiin yhteisten teemojen ympärille. Toimintaa koskevia ideoita ja tutkimuksellisia ajatuksia vaihdetaan verkon välityksellä. *Avoimen innovoinnin mallia*

(Chesbrough 2006) sivuten tutkimusparvi todistaa uudentlaisesta akateemisen tutkimuksen organisoitumisesta.

Tutkimusparvi on hakenut tutkimusrahoittajilta apurahaa toiminnalleen. Tästä seuranneet käytännön kysymykset valaisevat hyvin parvien problematiikkaa. Kuka on toiminnasta vastuussa rahoittajalle? Mitä jos parvi hajoaa kesken projektin, eli annetaanko rahaa toiminnalle vai projektiin? Pitääkö parvesta sittenkin tehdä yhteisö? Kuka maksaa palkat? Kenelle palkkaa maksetaan?

Parviin voi ottaa myös liiketaloudellisen näkökulman, sillä ne tarjoavat ketterän tavan luoda arvoa. Ne saattavat olla kilpailuetu. Parvimaiset projektit isojen yritysten sisällä ovat sovellus, jota vertaistuotantoa korostavat parviajattelijat eivät luultavasti ajatelleet uusia demokraattisia muotoja hakiessaan. Yhteistä muiden parvien kanssa on valta-asetelman nurinpäin kääntäminen: liiketoimintaparvissa johto palvelee kollektiivia, jotta toiminta on mahdollisimman tuloksekasta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että johto keskittyy huolehtimaan toiminnan edellytyksistä eikä ennalta päätää toiminnan tulosta. Näin saadaan aidosti uusia innovaatioita.

Jos yritykset siis haluavat hyödyntää uutta toimintatapaa, niiden on sallittava toimintakulttuurin muutoksia. Nuoria ja työelämän muutoksia käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa (Alcatel-Lucent 2007; Forrester 2006) on jo esitetty oireita uudenlaisten toimintamallien yleistymisestä organisaatioissa. Internetin viihdepalveluissa verkostoituneet ja sitä kautta dynaamisia ja avoimia toimintamalleja oppineet nuoret hyödyntävät keskustelukanavien, pelien ja blogien kontaktiverkostoja työtehtävissään jo nyt.

Uusia toiminnan muotoja luotaa myös keskustelu käyttäjien valtaistumisesta (engl. empowerment). Alvin Tofflerin *prosumer*, Charles Leadbeaterin *pro-am*, Axel Brunsin *produsage* ja Eric von Hippelin teorit käyttäjistä sisällöntuottajina käsittelevät kaikki kuluttajaroolin muutosta ja uudenlaisen palvelutuotantoon tai ideointiin osallistumisen teemaa. Internet-toimija ei ole tavanomainen kuluttaja tuottaessaan, muokatessaan tai rikastaessaan olemassa olevaa aineistoa. Hän myös luo uudenlaisia merkityskokonaisuuksia ja toisinaan aivan uudenlaisia ratkaisuja.

Käyttäjien valtaistuminen korostaa internetin roolia kollaboratiivisena tuotantoympäristönä ja toimintaa jäsentävänä paikkana. Internet ei siis ole vain jakelukanava, se muokkaa käyttäjistään uudenlaisia toimijoita. Nivoessaan yhteen tuottajan ja kuluttajan se kokonaistaa yksilöä, joka muutoin pilkkoutuisi voimakkaammin eri rooleihin. Internet siis tuottaa uudenlaisen, kokonaisemman ihmisen, joka ohjautuu suhteessa muihin toimijoihin eikä käskyty alamaisen roolissaan entiseen tapaan.

Tällainen itseohjautuvuus on poliittisesti mielenkiintoista. Perinteisten puolueiden rooli saattaa olla kriisissä, kun äänestäjä ei tyydykään silloin tällöin kanavoimaan valtaansa edustajansa kautta arjesta erilliseen päätöksentekoon. Kansalaisten aktivoituminen yhden asian liikkeiksi on poliittista parveilua.

Kyynikko voisi nimetä koko parveilun paikkaansa löytämättömien nuorten toimijoiden hapuiluksi. Parvien toiminnasta halutaan näyttöä. Saako esimerkiksi Tutkimusparvi tutkittua yhdessä vai kaatuuko sen toiminta perinteisten organisaatioiden sille asettamiin käytännön vaatimukseen esimerkiksi rahoituksen myöntämisestä? Ovatko parvet sittenkään ketterämpiä? Parveilua on sitä paitsi ollut aina.

Nyt jotain on kuitenkin toisin. Internetin kyky kytkeä yhä uusia samanhenkisiä yksilöitä yhteen on vielä kääntämätön kortti. Nyt kumppaneita löytyy lähipiiriin ulkopuolelta. Periaatteessa parvilla on resursseinaan Internetin käyttäjämäärän kokoinen populaatio, sikäli kuin kielitaito riittää. Facebookin tapainen kepeä digitaalinen yhteiselo on ilmiön yksi sivu. Ajatusten kehittäminen samanmielisten kanssa on sosiaalisen median tuoma lisä, joka linkittää aktiivisen mielen muihin samalla asialla oleviin. Näin Internet mahdollistaa aiempaa pidemmälle erikoistuneiden yhteisöjen ja identiteettien rakentamisen.

Kokonainen ihminen

Kokonainen ihminen nousi yhdeksi internetin uusien vuorovaikutuksen muotojen katsontakulmaksi siksi, että Internetin nähtiin valtaistavan ja kokonaistavan kuluttaja-kansalaista. Eri roolinsa yhdistävä ihminen pääsee irti kapea-alaisista määrittelyistä. Millaista tämä kokonaisuus sitten on? Sitä jäsennettiin seuraavin vastakohtin:

- virtuaalinen ja reaalinen
- kuluttaja ja tuottaja
- vallankäyttäjä ja alamainen

Virtuaalimaailmat on toisinaan leimattu todellisuuspakoiksi vaihtoehtomaailmoiksi, jotka imevät nuoret syövereihinsä. Virtuaalinen ympäristö ja reaali maailma ovat kuitenkin monin kohdin yhdistymässä toiminnalliseksi kokonaisuudeksi. Esimerkiksi Netari-hankkeessa (www.netari.fi) nuorisotyöntekijät kohtaavat nuoria virtuaalituloissa ja voivat siellä käydyn keskustelun yhteydessä ohjata nuoria IRL-toimintojen pariin (IRL = in real life). Näin Internet laajentaa kunnallisten ja yksityisten palveluiden tarjontaa yli alueellisten rajojen.

Virtuaaliympäristöjen sosiaalisuus myös harjaannuttaa ihmisiä kasvokkaiseen vuorovaikutukseen. Samalla moninaisten arki- ja virtuaaliympäristöjen roolien tehokas hallinnointi painottaa yksilöä toimijana verkostoituneissa toimintaympäristöissä. Näin kokonainen ihminen on moniroolinen: hän hallitsee monipuolisesti sekä ajankäytöllisesti, toiminnallisesti että tilallisesti laajentuvia ympäristöjä. Tällainen taito on nimenomaan nuorilla, jotka ovat

ottaneet haltuunsa monenlaisia virtuaalipaikkoja ja käyttävät niitä osana arjen toimintaympäristöjen valikoimaa.

Internet ei ole passiivista kuluttamista. Esimerkiksi virtuaaliset ajanvieteympäristöt, kuten Second Life (www.secondlife.com) tai Habbo Hotel (www.habbo.fi), ovat muodostuneet liiketoimintaympäristöiksi ja esiintymisareenoiksi. Niissä myydään ja ostetaan palveluja, joista osan tuottavat kävijät itse. Silloinkin kun tuotanto ei ole kaupallista, voidaan nähdä tuottamisen ja kuluttamisen sekoittumista. Esimerkiksi YouTubessa (www.youtube.fi) esitettävät videot ovat synnyttäneet kulttuurin, jossa "kuluttaja" kiinnostavan videon nähdessään tuottaa sille vastakommentin, jota taas muut kuluttavat. Toki tähän maailmaan sekoittuu perinteisiä tuotannon rakenteita - esimerkiksi levy-yhtiöt etsivät verkkoon ladatuista musiikkivideoista mahdollisia uusia tähtiä omaan talliinsa.

Verkon tuotanto ei ole vain yksilöiden välistä vaihtoa. Internetissä synnytetään sisältöjä, joissa eri työpanokset niveltyvät kokonaisuudeksi. Ryhmätyötä toki on ollut ennenkin - esimerkiksi elokuvat tuotetaan monenlaisen osaamisen yhteistyönä - mutta Internet-pohjainen vertaistuotanto kyseenalaistaa samalla asiantuntijuuden määrittelyä sallimalla miltei kenen tahansa tuottaa ja jaella esimerkiksi videopätkiä.

Valtateema puhututti työpajaa ehkä kaikkein kiihkeimmin. Kokonainen kansalainen haastaa asiantuntijat, hallinnon ja median. Alamainen, kuluttaja tai yleisö ei ole annetun tiedon varassa vaan hankkii itse tietoa ja haastaa asiantuntijan aseman. Yksittäinen asiantuntija ei voi vastata haasteeseen, kun vastassa on kokonainen tietoa hakeva ja jäsentävä kollektiivi, jonka kapasiteetti väistämättä ylittää asiantuntijan omat keinot. Avoin yhteistyö ja *joukkouttaminen* on näin ollen nähtävä mahdollisuutena, ei uhkana.

Työpajassa ihmisen uuteen kokonaisuuteen tartuttiin railakkaasti ja huumorillakin. Kokonaista ihmistä tarkasteltiin nimenomaan digitaalisesti verkottuneena. Tällöin kokonaisuutta luo myös ihmisen *digitaalinen jalanjälki*, jonka voi koota hakukoneiden avulla helposti erilaisista verkkoon sirottuneista palasista. Jalanjälki on varsin pysyvä. Näin ihminen itse ei ehkä pystykään hallinnoimaan julkista minäkuvaansa tai henkilökohtaista brändiään. Digitaalisen toiminnan läpinäkyvyys tuottaa pakotettuakin avoimuutta, joka estää kabinettipäätökset ja julkaisee salaisuudet. Kaikenlaisista viesteistä tulee osa henkilön julkista kuvaa. Tällöin myös laskelmoitu piilomainonta on mahdollista.

Verkottunut minuus näyttäytyy myös ameebana, joka ulottuu milloin mihinkin suuntaan verkostossaan. Sen sijaan, että minuus olisi tarkkarajainen ja pysyvä, minuuden eri roolit painottuvat jatkuvasti virtaavissa viestintäyhteyksissä. Tällainen jatkuva liike tarkoittaa myös sitä, ettei mikään valmistu. Elämä on projekti tai prosessi, jossa ihmiset tuottavat itseään verkoissa muiden nähtäväksi. Tällainen visio ei välttämättä suosi henkisyyttä, josta työpajassa myös puhuttiin. Sen sijaan se suosii nopeita, verbaalisia ja sosiaalisesti taitavia ihmisiä ja sysää sivuun introvertit, jotka eivät miellä esilläoloa päätehtäväkseen. Muutoksen myötä menevät myös identiteettipelit, salaisuudet, perinteisesti mielletty yksityisyys, tavoittamattomuus ja elämän hallittavuus.

Eri roolien julkinen esilletuonti tuottaa toki muunkinlaisia, myönteisiä seurauksia. Kun ihmisten erilaiset taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset kytkennät tulevat näkyviksi, tämä avoimuus muuttaa vallankäyttöä hyvään suuntaan. Tietenkään puhelinkeskustelujen tai tapaamisten sisältö eivät siirry verkkoon, ellei niin haluta, joten aidosti kokonaisen kuvan tuottavat ne, jotka haluavat.

Kokonaisuus ei ole vain ihmisyksilöiden asia. Yritysten otettava yhteiskunnallinen vastuunsa vakavammin, ja ylipäättään viestintään on kiinnitettävä huomiota. Eettisten toimintamallien on oltava käytössä kaikilla toiminnan osa-alueilla - kiillotettu kilpi ei auta peittämään vastuutonta toimintaa esimerkiksi alihankinnan tai henkilöstöpolitiikan alueella. Varovaisuus on avainsana, jos ja kun kaikista askelista jää jälki jonnekin. Mitä tapahtuu luovalle riskinotolle, jos unohdusta ei ole? Tuottaako äärimmäinen avoimuus ja jäljitettävyyys uusia salakieliä ja salaseuroja? Ovatko *minähiomot* uusi tulevaisuuden palvelumuoto, jossa brändikonsultit auttavat yksilöitä suunnittelemaan julkista kuvaansa ja pitämään pintansa verkkotyrskyissä?

On mahdollista, että kokonaisen ihmisen lupaus tuottaa katteettomiakin odotuksia. Gesellschaftista ei ehkä voikaan palata Gemeinschaftiin, siis vieraannuttavasta yhteiskunnasta aitoon yhteisöllisyyteen. Tällainen pyrkimys ei silti ole pahasta. Liike on päämäärää tärkeämpi.

Vallan uusjako

Vallan uusjako nousi vahvaksi teemaksi heti alussa. Moni näkee Internetin voimauttavan uusia ryhmiä. Tietoa ja mielipiteitä on saatavilla runsaasti, ja ennen kaikkea Internetin ihmisiä yhdistävä luonne saa samanmieliset löytämään toisensa. Mahdollisuus linkittyä ja toimia muiden kanssa yli paikallisten rajojen on hedelmällinen lähtökohta poliittiselle toiminnalle. Välitteistä kommunikaatiota on ollut aina, mutta Internet on tuonut määrällisen muutoksen: mahdollisia keskustelukumppaneita on miljoonia. Perinteinen kirjeenvaihto jää toiseksi, kun katsotaan keskusteluforumien käyttäjämääriä. Blogit eivät kenties saavuta valtamedian tilaajamääriä, mutta niiden verkottuneisuus lisää niiden kykyä saada sanoma laajoille joukoille. Internet asettuikin julkaisemisen ja juttelemisen välimaastoon.

Kari A Hintikan artikkeli *Politiikkaa 2.0 - internet uusien puolueiden alustana* luotaa perinteisen poliittisen toiminnan suhdetta Internetiin. Artikkelin nostaa keskiöön huomion, ettei internet ole vain kommunikaatiokanava perinteiselle poliittiselle toiminnalle vaan organisoitumismuoto. Näin Hintikka Veghiin viitaten jakaa tietoverkkoaktivismiin kahteen lajiin: internetvahvisteiseen ja internetperustaiseen toimintaan. Internetvahvisteinen aktivismi käyttää verkkoa ylimääräisenä kommunikaatiokanavana, kun taas internetperustainen ohjautuu verkon käyttöön. Internet-perustainen (poliittinen) liike mobilisoituu tehokkaasti sähköisin keinoin. Näin parvienkin toiminnan luonne selittyy juuri internetin olemassaololla: ne liikkuvat ennustamattomasti ja nopeasti.

Parvimainen verkkoaktivismi liittyy arkisen toiminnan politisoitumiseen: kuluttajalla on valtaa valintojensa ja julkisen sanansa kautta tuottajan tekemisiin, kansalaisella on samalla tavoin valtaa hallintoon. Näin verkkoaktivismi kumuloi mikroteot makrovoimaksi. Samaan aikaan politiikan sanotaan kadonneen puoluepolitiikasta ja hallinnosta. Korporatiivisessa Suomessa valtiota johdetaan kuin yritystä. Puolueet eivät hyödynnä internetin demokratiapotentialia: kansan- tai jäsenäänestyksiä ei järjestetä. Poliitikot aktivoituvat blogeissaan vain vaalien alla.

Kansalaisverkostojen valtaan liittyy kuitenkin ominaisuus, jolla saattaa olla ikäviä seurauksia. Kukaan ei ole vastuussa tehdystä jälkeensä. Parvi ei ole yhdistys, jolla on puheenjohtaja ja hallitus. Parvi on joukkovoimaa hyvässä ja pahassa.

Vallan uusjakoon liittyy myös vallan vaihdos julkisessa sanassa, mikä haastaa perinteisen median. Median valtaa eriteltiin työpajassa seuraavasti:

- Kenellä on valta julkaista?
- Kenellä on valta tulla kuulluksi?
- Kenellä on valta päättää, mikä on muille hyväksi?
- Kenellä on valta vaatia muutoksia?
- Kenellä on valta saada tietoa?

Julkaisemisvalta on muuttunut internetin myötä. Kuka tahansa voi perustaa blogin tai osallistua wikihankkeisiin. Se ei kuitenkaan takaa valtaa tulla kuulluksi. Se ei takaa tiedonlähteille pääsyä. Muutoksia voi vaatia kuka vain, mutta ketä todella kuunnellaan? Nämä kysymykset sijoittavat paljonpuhutun kansalaismedian hieman alemmas yhteiskunnallisessa arvoasteikossa kuin viimeaikainen verkkoinnostus on antanut ymmärtää. Toisaalta ne toimivat ponttimena kehittää valtamedialle vaihtoehtoisia julkaisukanavia.

Mutta ketkä näitä uusia mahdollisuuksia sitten hyödyntävät? Internet ei ole tasapuolinen kaikkien pelikenttä. Nuoret sukupolvet nähdään vallan uusjaon voittajina, koska he ovat kasvaneet internetnatiiveina toisin kuin lankapuhelinsukupolvi. Esimerkiksi *Wikinomics* ja *Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation* -kirjat kirjoittanut Don Tapscott määrittelee internetsukupolveksi ne, jotka ovat kasvaneet tietokoneiden parissa lapsuutensa. Merkkipaaluna toimii vuosi 1977.

Tällaiset sukupolvirajat ovat liukuvia, ja aina löytyy yksilöitä, jotka rikkovat hahmotusta tekemällä toisin kuin ikäisensä. Samoin kulttuurierot muuttavat tilannetta: esimerkiksi tietokoneet ja myöhemmin Internet yleistyivät eri maissa eri tavoin.

Sukupuoli on iän ohella toinen osaamista oleellisesti jäsentävä tekijä. Sukupuolittunut osaaminen on ollut teknologiatutkijoiden aiheena jo vuosikymmeniä. Tietotekniikka mielletään miehiseksi alueeksi, jossa naiset eivät pääse pätemään. Tämä näkyy myös alan opiskelijoiden sukupuolijakaumassa. Toisaalta juuri verkottunut kommunikaatio on tuonut

naisia ja tyttöjä tietokoneiden äärelle tavalla, jota 1990-luvun tietokonetutkijat eivät ehkä osanneet arvata. 1990-luvulla tietokoneisiin liittyi koodaamisen eetos, 2000-luvulla kommunikaation ja vuorovaikutuksen riemu.

Uusi paradigma?

Alun perin työpajasarjan nimeen liitettiin termi yhteisöllisyys muodossa Internet ja yhteisöt. Tällainen muotoilu kuitenkin olettaa, että kaikki verkon välittämä vuorovaikutus väistämättä olisi yhteisöllistä. Toki internetin tapa kytkeä ihmisiä yhteen tuottaa uutta yhteisöllisyyttä, mutta se tuottaa myös uusia vierauden ja etäälläolon muotoja.

Esimerkiksi parvien toiminnassa keskeistä ovat löyhät kytkennät, väliaikaisuus, jopa vastuun määrittymättömyys. Tällaista itsenäisten ja itseohjautuvien yksilöiden lyhytkestoista yhteistoimintaa voisi ajatella erillisten monadien maailmana. Leibnizilta lainattu ja vapaasti muokattu ajatus viittaa siihen, että kaikki yksilöt heijastavat maailmaa olematta kuitenkaan aidosti yhteydessä toisiinsa.

Sosiaalisen median profiilisivut voi siis myös nähdä erillisten yksilöiden näyttämöinä, joissa kaikki tuottavat digitaalista jalanjälkeään oman henkilöbrändinsä ehdoilla. Tällainen vuorovaikutus ei välttämättä sido mukanaolijoita emotionaalisesti tai muutoin liitä heitä pysyvästi osaksi ryhmiä. Näin sosiaalisen median sosiaalisuus ei olisikaan aitoa yhteisöllisyyttä vaan kangastus yhteydestä muihin. Se, että on vastannut samalla tavoin Facebookin leikkimieliseen sovellukseen tuottaa, melko kapeaa yhteenkuuluvuutta.

Toki voidaan ajatella, että yhteisöllisyyskin muuttuu. Ehkä Internet-ajan yhteisöllisyys on pinnallisempaa, lyhytkestoisempaa ja monikasvoisempaa kuin aiempi yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen. Parvien nopeus saattaakin yllättää myös osallistujat: mikä alkoi juuri, loppui - vain muotoutuakseen jossain kohta uudelleen.

Työpajalaiset listasivat viimeisessä tapaamisessa asioita, joita Suomessa pitäisi tehdä. Toimenpiteet vaihtelevat hyvin käytännöllisistä hyvin korkealentoisiin. Meidän pitäisi muun muassa

- keskustella vuorovaikutuksen muodoista, hyödyistä, pelisäännöistä ja foorumeista
- järjestää avoimuusseminaareja
- auttaa ihmisiä hallitsemaan digitaalista jalanjälkeään
- opettaa nettietiikkaa
- rakentaa kehittyvä ja osallistava oppimisympäristö

- puhua vuorovaikutusyhteiskunnasta tietoyhteiskunnan sijaan
- kehittää osallistumisen alustoja, foorumeita ja työkaluja toivottaviin osallistumismuotoihin
- luoda epäonnistumiseen tähtäävien projektien malli
- lopettaa komiteatulevaisuus ja mennä mahdollisuuksien ikkunoista proaktiivisesti tulevaisuuteen
- tehdä muutostutkimusta

Sademetsä toimi metaforana, kun loppupäätelmiä tehdessä työpajalaiset toivoivat rikkaruohojen tapaista hallitsematonta kasvua. Tällä viitattiin siihen, että liian puhtaaksi tehostettu toiminta tuhoaa rönsyt ennen kuin niistä nähdään, mitä ne oikeasti ovat.

Lisäksi puhuttiin johtajien leikkikoulusta: on tarpeen leikin varjolla kokeilla asioita ilman kasvojen menetystä. Tarvitsemme oikeanlaisia epäonnistumisia, jotta opimme tehokkaasti. Projektit voivat joskus mennä pieleen mainiolla tavalla, jolloin niiden vaikuttavuutta mitattaessa tulisi huomata tosiasialliset opit. Tähän viitattiin myös turvallisen tuhon ohjelmalla.

Kaikkein eniten irti maasta oli ehkä *Serendipity Institute*, jossa satunnaisuus säätelee toiminnan suuntaa ja auttaa löytämään asioita, joita ei suunnitteleamalla saa aikaiseksi. Leikkimielellä vaadimme myös hömppäyliopistoa.

Kaiken kaikkiaan työpaja halusi edistää kansalaislähtöistä toimintaa. Yhteiskunnan muutos on kaikkien käsissä.

Kirjallisuutta

Alcatel-Lucent: The Rise of the Millennials. Delivering Personalized, Blended Services to the Next Big Market (2007)

Axel Bruns, Blogs, Wikipedia, Second Life, and Beyond: From Production to Producers (2008)

Forrester Consulting: Is Europe Ready for the Millennials? Innovate to Meet the Needs of the Emerging Generation (2006)

Henry Chesbrough, Open Business Models: How to Thrive in the New Innovation Landscape (2006)

Kari A Hintikka, Poliittia 2.0 - internet uusien puolueiden alustana (2008)

von Hippel, Democratizing Innovation (2005)

Charles Leadbeater, The Pro-Am Revolution: How Enthusiasts Are Changing Our Society and Economy (2004)

Clay Shirky, Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations (2008)

Don Tapscott, Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation (1998)

Don Tapscott & Anthony Williams, Wikinomics (2008)

Alvin Toffler, Future Shock (1970)

Robert H. Waterman Jr., Adhocracy: The Power To Change (1992)